

ACCELERATOR

Frescati och Experimentalfältets historia

Frescati har utgjort en plats för forskning och experimenterande långt innan det blev en del av Stockholms universitets campus. Området som först var en kunglig jaktpark blev sedan ett centrum för experiment inom jordbruk och fysik. Här fanns även en handels-trädgård och ett lantbruksmuseum.

Under 1670-talet inrättades en kunglig jaktpark på Norra Djurgården, som vid mitten av 1700-talet kom att bli mer av en lustpark. När Gustav III reste till Italien på 1780-talet, gjorde antikens konst och arkitektur stort intryck på honom. Frescati, tillsammans med Tivoli, Albano och Bellevue, som också ligger i området kring Brunnsviken, är därför alla uppkallade efter platser från antiken. Många större påkostade institutionsbyggnader från årtiondena runt sekelskiftet 1900 finns i området som vid samma tid kom att kallas Vetenskapsstaden. Naturhistoriska riksmuseet, Kungl. Vetenskapsakademien och dess tre Nobelinstitut (för fysikalisk kemi, teoretisk fysik och institutet för experimentell fysik som nu är Accelerators lokaler), f.d. Skogshögskolan, f.d. Veterinärhögskolan, Bergianska trädgården och byggnader som hörde till Experimentalfältet.

Under senare delen av 1700-talet hände mycket inom jordbruk i Europa i och med skiftesreformer, nya maskiner och redskap. Intresset för jordbruk växte bland godsägare och en bildad överklass började intressera sig för hur jordbruket kunde ge ekonomisk vinning. Lantbruksvetenskapen växte fram som ett nytt naturvetenskapligt ämnesområde. I Sverige diskuterades många av jordbruksfrågorna i olika sällskap, men när Karl XIII 1811 instiftade Kungl. Lantbruksakademien (numera Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien) fick Sverige en central verksamhet som skulle driva jordbrukets tekniska och vetenskapliga utveckling. 1816 startade Kungl. Lantbruksakademien verksamheten *Experimentalfältet* på Frescati. En person som var avgörande för uppkomsten av både Kungl. Lantbruksakademien och Experimentalfältet var Abraham Niclas Edelcrantz, som var riksdagsman, uppfinnare, poet, teaterchef och ledamot i Svenska Akademien. Edelcrantz hade fått idén till Experimentalfältet på en av sina många studieresor i Europa, framförallt till England och Skottland som då var föregångsländer inom jordbruk. Han bedrev själv ett mönsterjordbruk på Stora Skuggan på Norra Djurgården. En bidragande orsak till att även Experimentalfältet etablerades här var att visa hur okultiverad mark utan åkrar kunde odlas upp med hjälp av nya redskap och moderna tekniker.

När Experimentalfältet startade anlades en experimentgård för försöksverksamhet samt ett mönsterjordbruk som skulle finansiera försöksverksamheten. Edelcrantz betonade i sin verksamhetsplan från 1813 att försöksverksamheten inte hade ekonomiska vinning som mål utan verkade för samhällsnyttan. Försöksverksamheten skulle i förlängningen

öka lönsamheten för det svenska jordbruket genom en förmedling av de nya rönen nationellt. Moderna arbetsredskap enligt nya internationella modeller och införandet av växelbruk var centralt för mönstergården. På försökssidan gjordes en rad olika experiment och avdelningar för agrikulturkemi och växtfysiologi inrättades. Försöksodling av exempelvis havre, rotfrukter, bär och trädgårdsväxter genomfördes och olika ko- och fårraser togs in från framförallt Storbritannien och Tyskland för att undersöka tillväxt och mjölkproduktion i relation med inhemska raser. Experimentalfältets förste föreståndare, Olof Carling, var docent i Grekiska men hade även översatt flera internationella lantbruksvetenskapliga texter.

Experimentalfältets jordbruksforskning flyttades på 1940-talet till Ultuna lantbrukshögskola som senare blev en del av dagens Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU. Experimentalfältets trädgård, som kring 1900 var den största handelsträdgården i Sverige, fanns kvar på området till 1963. 1960 blev Stockholms högskola ett statligt universitet och det bestämdes att det skulle flyttas till Experimentalfältet. Många byggnader revs men de som finns kvar från Experimentalfältet används idag av universitetet. Gröna, Gula och Skära villan är från den här tiden och Bloms hus som var huvudbyggnaden på Experimentalfältet används idag av universitetsledningen. Kungliga Lantbruksakademiens fiskeri- och lantbruksmuseum från 1905 är idag restaurang Lantis.

Källor:

Hedin, Anders, "Frescati. Människorna, husen och allt som hände", Carlsson, Stockholm 2015

Ulrich Lange "Experimentalfältet. Kungl. lantbruksakademien experiment- och försöksverksamhet på Norra Djurgården i Stockholm 1816-1907", Diss. Sveriges Lantbruksuniversitet, Uppsala 2000

Ulrich Lange, "Vägvisare till det forna Experimentalfältet i Frescati, Stockholms universitet. För dig som vill veta mer om Djurgårdens och universitetsområdets historia", Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien, Stockholm 2001

Göran Lindahl, "Vetenskapsstaden", Frescati. Huvudstadsuniversitet och arkitekturpark, Hall, Thomas, (red.), Stockholms universitet, Stockholm 1998

Erland Mårald, "'Kunskap i jordbrukets tjänst: vetenskap på gränsen mellan akademi och lantbruk', Jordbruk och skogsbruk i Sverige sedan år 1900. Studier av de areella näringarnas geografi och historia", Antonson, Hans & Jansson, Ulf (red.), Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien, Stockholm 2011